

Жалимо што се позиву да учествују са својим прилозима нису одавале наше колеге са Правног факултета у Приштини, тим пре што са том институцијом имамо потписан Споразум о сарадњи.

Проглашавајући почетак Саветовања о променама Устава СР Србије, желим још да изразим захвалност нашим спонзорима, радним организацијама које су својим донацијама омогућиле успешну организацију овог великог скупа.

Нека Саветовање о променама Устава СР Србије буде прилика за тријумф научне истине. Изражавам уверење да ће расправа „sine ira et studio” омогућити да се најширој јавности саопште аргументи на којима ће почивати садашња и предстојећа уставна реформа Србије.

UDK — 342.4(497.11)

др Живомир С. Борђевић,

редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији

ГРЕШКЕ У ПРОШЛОСТИ, ЧИЊЕНЕ С УСТАВНИМ ПРОМЕНАМА, ТРЕБА ДА БУДУ НАУК ЗА ДАНАС И ЗА БУДУЋНОСТ

1. Од када се почело разговарати о уставним променама у нас, па до данас, о томе је, углавном све речено. Указано је и на политичке, и на економске, и на правне, и на историјске, и на класне и на готово све друге разлоге. Нама није остало много простора за указивање на нове моменте у прилог уставних промена. То вреди и кад је реч о променама Устава СР Србије. Имајући то у виду, ово што ћу рећи о појединим питањима, везаним за уставне промене у нас, неће бити неки нарочити допринос, али можда може, неко од питања, боље или нешто друкчије осветлити у поређењу с оним што је већ до сада речено.

Кад је реч о променама Устава СР Србије, данас нам је знатно лакше, јер су предложене промене у основи верификоване од стране једног од највиших партијских органа Југославије. Пут је, дакле, отворен. Али, изгледа, тиме нису уклоњене све заседе и окове иза којих ће вребати противници промена, да би сачували своје интересе. Због тога морамо сви, који смо за предложене промене Устава СР Србије, бити будни и спремни за борбу до краја.

2. Досадашњи рад на уставним променама у СР Србији, предложене промене и јавна расправа о њима, укључујући и митинге солидарности, показали су да српски народ не тражи ни Велику Србију, ни Трећу Југославију. Он тражи Републику Србију, толику колика је, али да буде држава на целој својој територији и тако постане равноправна са другим републикама у Југославији. Срамну улогу су одиграли сви они који су, опортунизмом или разним ујдурмама, довели српски народ у понижавајући положај, лишивши га државе за коју се сопственом снагом изборно, крварећи вековима.

3. Враћајући се у прошлост, тачније у историјат садашњег уставног положаја Републике Србије, неки наводе да је Устав Србије од 1974. године једногласно усвојен и да том приликом није било примедба стручне, научне ни политичке природе. То је тачно. Али, „повољној” клими за усвајање Устава СР Србије претходила је тортура различите природе над свима онима који су се усудили да се супротставе уставним амандманима из 1971. године. А то су били, у првом реду, људи из ове куће, наставници и сарадници овог Факултета. Они су се, између осталог, успротивили подели Србије на три државе и то су јавно рекли, написали и објавили. А кад су 1974. године доношени Устав СФРЈ и Устав СР Србије, од „грешника” се тражило да окају „грехе” на тај начин што ће подржати доношење наведених устава. Према томе, растурање СР Србије није извршено њеним Уставом из 1974. године, него уставним амандманима из 1971. године; Уставом из 1974. године то је, углавном, само учвршћено и систематизовано. Зато они који желе да прикажу да је 1974. године СР Србија донела Устав уз благослов јавности, треба да знају да је та јавност претходно била систематски обрабена и ућуткана. Они то вероватно и знају, па ја на то и не указујем због њих, него због оних који то не знају.

4. Поборници сепаратизма и аутономаштва траже да се промене Устава СР Србије заснивају на аргументима. А кад им се наведе обиље аргумената, они, немајући чиме да бране своје себичне интересе, или обмањују јавност лажним приказивањем ствари или беже у фразе о самоуправљању и одумирању државе, заговарајући самоуправљање на рачун државе, и то Србије као државе, док се, с друге стране, свим силама труде да учврсте и повећају државност сопствене државе. У исто време, обе ове ствари, тј. и самоуправљање и теорија о одумирању државе, су злоупотребљени од дезинтеграционих снага у Југославији, које су је расточиле и настоје то и даље да чине, па је њен опстанак озбиљно поведен у питање. Зато данас морамо бити јасни и гласни: самоуправљање и држава су, у основи, две различите ствари. Држава представља интеграцију народа у друштвено-политичку заједницу, а самоуправљање начин вршења појединих послова у појединим областима живота у оквиру државне заједнице. Које ће области живота и у којој мери бити обухваћене самоуправљањем, то је друго питање. Самоуправљањем могу, на одређен начин, бити обухваћени и државни послови. Да је тако, на пример, рађено приликом ранијих уставних промена, народ у Србији и Југославији не би допустио комадање своје државе — ни Србије, ни Југославије. То сведоче и масовни митинзи солидарности, на којима народ тражи јединствену Србију и јединствену Југославију, али не у унитаристичком или конфедеративном, него у федеративном смислу. Кад би било среће, уставни би се у нас доносили референдумима, дакле, вољом народа и, према томе, самоуправно у правом смислу речи, а не нагодбама управљачких слојева. Али, шта можемо, кад изванредан део руководећих људи сматра да је народ глуп, незрео и да не зна шта су његови прави интереси.

Време је показало да се сепаратисти и аутономашти не могу аргументима убедити да се одрекну власти и својих себичних интереса. Они су спремни на све, само да би те интересе и власт очували и, по могућству, повећали. Таква понашања нису непозната у историји. Зна се

да су се људи, због власти и интереса, одрицали нације, да су стварали нацију, мењали веру и обичаје и преокретали себе и друге на разне начине. Имајући све ово у виду, морају се наћи други начини да се сепаратисти и аутономаши потисну са политичке сцене; један од тих начина, и то најдемократскији, је изјашњавање народа о уставним променама путем митинга, зборова и референдума.

5. Војвођански сепаратисти и аутономаши корене аутономије налазе у аутономији Војводине за време Аустро-Угарске Монархије и у масовном учешћу српског народа у Војводини у народноослободилачком рату и револуцији.

Аутономија Војводине за време Аустро-Угарске изборена је од стране српског народа у Војводини да би се тај народ сачувао од асимилације. Тај разлог је потпуно отпао данас и на њега се нико паметан неће позивати. Али, у својој заслепљености, сепаратисти и аутономаши се и данас позивају на аутономију Војводине за време Аустро-Угарске, да би оправдали њену аутономију данас! Даље, та аутономија није имала карактер државе. А сепаратисти и аутономаши, под фирмом аутономије, хоће у ствари државу.

Народ Војводине, нарочито српски народ, је узео масовно учешће у народноослободилачкој борби и револуцији. И то му служи на част. Он се, почев од 1941. године па до ослобођења, борио за физички опстанак и сумњам да је тада ико мислио на аутономију, поготово не на аутономију у виду државе. А и како је могао да мисли на аутономију, када су, такорећи свакодневно, Дунавом и Савом пливале српске главе, нештедимнице рубљене од окупатора. У таквим условима мисао о аутономији је свакако била луксуз.

Ако смо ишта научили из историје, морали смо научити то да се српски народ, од насељавања на тле Војводине па до данас, дакле, око три (3) столећа, борио за уједињење са српским народом с ове стране Саве и Дунава. Да није било те заједничке борбе, не би било ни Србије, па ни Југославије. Зато више него бедно звучи тврдња да се народ Војводине за аутономију изборио још у току народноослободилачког рата и народне револуције. Као да српски народ и његова историја почињу од јуче!

6. У време доношења уставних амандмана 1971. године, њихови про-тагонисти су истицали да су аутономије богатство Србије. На питање зашто је то богатство дато само Србији, кад постоје историјски, етнички, верски, национални и други разлози за постојање аутономија и у другим републикама, нису могли или нису хтели да одговоре. Зато постављам питање, мада одговор нисам у стању да дам, није ли увођење аутономија само у Србији још од почетка било у функцији тезе „Слаба Србија, јака Југославија“. Желим да верујем да се таква намера није имала, али решења која су инаугурисана уставним амандманима од 1971. године и уставним променама од 1974. године, бацају озбиљну сенку на увођење и постојање аутономије уопште.

Али, било како било што се тиче даље и ближе прошлости, аутономне покрајине у Србији су стварност и српски народ је ту стварност прихватио. Оно што он не може и неће да прихвати, то је претварање аутономних покрајина у државе.

Српски народ може бити срећан што његово мишљење дели и прихвата и већина народности, посебно у Војводини. Како ће ствари тећи на Косову и Метохији, ускоро ће се видети. Ми са овог места можемо да поручимо свим Албанцима добре воље и мирне савести да пруже руку српском народу и прихвате заједнички живот у миру и слози, јер је такав живот већ вековима њихова судбина. Успостављање државности Републике Србије на целој њеној територији иде у прилог и њима. У њихова постојећа права се не дира и никад се неће дирати. Штавише, она се и проширују. Наиме, албански живаљ ће се, преко републичких органа, моћи бранити од бахатости, фамилијарности, опортунизма, секташтва, савомовље и других зала, који буду долазили од моћника из његових сопствених редова.

Али, државност Републике Србије на целој њеној територији смета косовским сепаратистима. Међутим, она се и не прави због њих, него против њих, То они знају и треба да знају. Па нека размисле шта ће и како ће даље радити! То, такође, треба да знају и сепаратисти и аутономаши у Војводини.

7. Предложене промене Устава СР Србије представљају неопходне минималне промене на путу успостављања државности Републике Србије на целој њеној територији. Сепаратисти и аутономаши постављају питање, и њиме плаше народ у аутономијама, које су максималне промене и неће ли њихово остварење доћи на ред одмах после усвајања минималних промена. Колико сам приметио, на то питање, у јавности, до данас, углавном, није дат довољно јасан одговор. А он, мислим, произлази, с једне стране, из захтева који је надлежан орган Републике Србије својевремено упутио надлежном органу Федерације, а с друге стране, из захтева који су истакли научна мисао и народ на митинзима солидарности. Међутим, то нису никакве максималне промене уставног положаја СР Србије, него промене које треба да врате Републици Србији одузету државност, и то одузету уставним амандманима од 1971. године и уставним променама од 1974. године. А то, углавном, значи следеће:

— да аутономне покрајине, као и раније, представљају унутрашњу ствар Републике Србије;

— да аутономне покрајине не могу бити непосредно представљене у органима Федерације, него само преко Републике Србије, уколико за таквим представљањем има потребе;

— да из Устава СФРЈ буду одстрањене одредбе у којима се говори о аутономним покрајинама, њиховим правима и дужностима; положај аутономних покрајина уређује Република Србија; и,

— да основни акт аутономних покрајина не може бити устав, јер је он акт државе, него статут.

8. Залажући се за то да Република Србија стекне државност на целој својој територији и да, у том погледу, постане, бар у основи, равноправна са другим републикама у Југославији, не пледирам за оволику државност република каква данас постоји. Та је државност несумњиво на штету Федерације, наше заједничке државе. Али, да би Република Србија могла да се, евентуално, залаже за веће државно јединство Југославије, она, најпре, мора, као држава, да постане равноправна са другим републикама. Према томе, решење питања њене државности поставља се

као претходно питање, као предуслов за решавање других питања југословенске државне заједнице.

9. У последње време, поводом уставних промена и косовских збивања, почеле су прозивке појединих руководећих људи. То се чини на митинзима солидарности и другим јавним скуповима. Прозвани негодују и траже заштиту органа у чијем су саставу.

Поједини руководећи људи сматрају да прозивке морају бити оправдане и аргументоване. Другим речима, морају постојати докази за нерад, за кривицу, за тражење нечије оставке, да би прозвани, евентуално, био лишен функције.

Сматрам да је такав став погрешан. На функцију се долази на основу поверења и функција се врши док постоји поверење. А поверење се, као што је познато, тешко стиче, а лако губи. А кад се изгуби, онда се мора ићи са функције. За то нису потребни никакви аргументи, никакви докази.

У нас се, на жалост, на функцију не долази и с ње не одлази вољом народа путем непосредних избора, него вољом владајућих кругова. При том се не траже и не подносе докази, него је довољна стварна или измишљена квалификација.

Међутим, од како је народ почео да прозива функционере, нису довољне квалификације него се траже докази. Као да је политичка арена судница!

10. Још од раније, а и поводом уставних промена, у нас је истакнуто питање застава народности, нарочито албанске народности. Као једно од решења предлаже се да се то уреди савезним законом.

Слободан сам да се изјасним против постојања било каквих посебних застава народности. Оне живе у Југославији, у појединим њеним републикама. Застава Југославије и заставе република треба да буду и њихове заставе, ако им је на срцу заједнички живот са народима Југославије и ако Југославију и њене републике осећају као своју домовину. Махање другим заставама на тлу Југославије асоцира на држачији однос према њој. С друге стране, употреба заставе друге државе изван оквира одређеног међународним нормама или њено преиначење у супротности је са одредбама међународног права.

Најзад, застава је симбол државе, а не нације (народа), па би постојање застава народности представљало симбол њихове потенцијалне државности. Као логично, једног дана би се поставило питање зашто народности не би имале и грб и химну, ако већ имају заставу.

Због реченог, они који заговарају постојање застава народности нека се запитају чему све то може да доведе.

11. Последњих двадесетак година сведоци смо растакања Југославије на најразличитије начине. Та тенденција и даље траје, у неким срединама у већој, а у неким у мањој мери. У појединим деловима земље, у последње време, народ, на отвореној сцени, тражи да се дезинтеграциони процеси зауставе и да се успостави веће јединство Југославије.

Југословенство, као интеграциона снага, је прилично дуго потискивано и још не може да се опорави. А неизвесно је и да ли ће се и опорави

вити. На власти се, у појединим срединама, у овој или оној мери, налазе они који су само Срби, или само Хрвати, или само Словенци и сл. (ову опаску не треба схватити буквално, него као слику општег стања). У органима власти и политике нема довољно оних који су Југословени, или Срби-Југословени, Хрвати-Југословени, Македонци-Југословени и сл. (ни ову опаску не треба схватити буквално него као општу слику стања какво се жели). А таквих, који су Југословени по неком основу, има, и то у великом броју. При том није од значаја разлог који их мотивише да се осећају Југословенима.

Ја се често питам како може ваљано да управља Југославијом или њеним ужим делом човек који се осећа само Србином, само Хрватом, само Македонцем или само Словенцем и сл. Од таквог се, по мом мишљењу, не може, у принципу, друго очекивати до неповерење према другим нацијама, до тежње ка затварању своје нације у њену државу, до борба за стално јачање државности свога народа, с тежњом ка конфедерацији, па чак и издвајању своје државе. Зато мислим да је крајње време да се охрабре сви који се осећају Југословенима по било ком основу да ступе на сцену и боре се за Југославију коју угрожавају, и отворено и закулисно, сепаратисти и националисти на разним нивоима управљања југословенским друштвом.

Један од начина охрабрења Југословенства било би и омогућавање да грађанин, у обрасцу за попис становништва и на другом месту, упише своју двоструку опредељеност, ако је има, да, дакле, свом основном националном опредељењу дода и југословенско опредељење, на примјер, Србин-Југословен, Хрват-Југословен, Македонац-Југословен и сл. Такође, национално опредељење као Југословен не би требало да се третира као национална неопредељеност, нити да се уписује у рубрику „остали”. Крајње је време да се схвати да су се национално и друштвено најбоље определили они који су се, ма на који начин и ма из којих разлога, определили као Југословени.

Данашњу борбу српског народа за државност и интеграцију Републике Србије доживљавам и као борбу за већу државност и интеграцију Југославије, за њено стварно федеративно, а не конфедеративно уређење под фирмом федерације.

На крају, поводом уставних промена у СР Србији и Југославији уопште, могло би се руководећим органима и у области власти и у области политике поручити да из грешака у прошлости извуку наук за данашње и будуће уставне промене и законодавну делатност уопште.